

Zie de dageraad: nieuwe continenten en oude zakken

(Deel II)

– John Algeo

Dr. John Algeo was Internationaal vicevoorzitter van de Theosophical Society en is professor met emeritaat van de universiteit van Georgia. Hij heeft vele academische onderscheidingen ontvangen.

Dit artikel is een enigszins gere-
digeerde weergave van het artikel
*Witness the Dawn:
New Continents and Old Bottles.*

In verband met de lengte van het artikel is het in twee delen geplaatst. Het eerste deel stond in *Theosofia* 2, juni 2013. Dit is het tweede en laatste deel.

Er zijn vele ontwikkelingen geweest, zowel positief als negatief, die geduid kunnen worden als onderbrekingen in onze toestand van evenwicht. Samen suggereren ze dat er een grote verandering in de maatschappij aan de gang is of binnenkort aan ons opgedrongen wordt, terwijl we getuige zijn van de dageraad van een nieuwe dag. Zulke ontwikkelingen omvatten de opkomst van een wereldeconomie; wetenschappelijke vooruitgang in vooral biologie en geneeskunde, inclusief het bepalen van de sequentie van het menselijk genoom en de ontwikkeling van therapeutisch klonen; de gezondheids crisis, inclusief de Aids-epidemie; de wereldwijde opkomst van democratie; de bevolkingsexplosie; de uitbuiting van het milieu; het broeikas effect.

Verscheidene schrijvers hebben zulke ontwikkelingen genoemd en ons eigen tijdsgewricht voorgesteld als één van een grote onderbreking in de menselijke geschiedenis. Francis Fukuyama stelt bijvoorbeeld in zijn recente studie, *Het einde van de geschiedenis en de laatste mens* (1992), dat, met het ineenstorten van het communistische imperium in 1989, de westerse liberale democratie, de verzorgingsstaat en de markteconomie zijn overgebleven ‘als de uiteindelijke vorm van menselijke regering’. Aan de andere kant onderscheidt Samuel P. Huntington, in zijn visie op dezelfde feiten, (in *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, 1996), acht grote huidige wereldbeschavingen – de Afrikaanse, de Hindoe, de Islam, de Japanse, de Latijns-Amerikaanse, de Orthodoxe, de Chinese en de Westerse. Hij beargumenteert dat de westerse beschaving, met Amerika als zijn primaire exponent, in een staat van verval verkeert, vooral bedreigd door de sinitische en islamitische culturen. Of een van deze twee aan elkaar tegengestelde visies nu juist is of niet, het uitspreken ervan getuigt van het geloof dat wij nu in een overgangstijdperk leven.

Zelfs in veel beperktere omgevingen dan de wereldcultuur bestaat het gevoel dat er grote veranderingen op til zijn. Philip Jenkins, hoogleraar geschiedenis en religieuze studies en schrijver van het boek *The Next Christendom* (2002), voorziet een radicale hervorming onder christenen. Hij schrijft:

De eenentwintigste eeuw zal bijna zeker door toekomstige historici worden beschouwd als een eeuw waarin religie ideologie verving, als de voornaamste bezielende en vernietigende kracht in menselijke aangelegenheden,

die een leidraad vormt voor een houding ten opzichte van politieke vrijheid en plicht, met ideeën van natievorming en natuurlijk met conflicten en oorlogen.

(*Atlantic Monthly*, oktober 2002, 54)

Dit is een mening die doet denken aan die van de Meester KH, die zei dat *de voornaamste oorzaak van bijna tweederde van de kwaden die de mensheid achtervolgen... religie is, in welke vorm of in welk land dan ook.*

(*Mahatma Letters*, chron.88, 3rd ed.10).

Jenkins voorziet vooral een groeiende kloof tussen die van het noordelijk halfrond ofwel de liberale christenen en die van het zuidelijk halfrond ofwel de conservatieve christenen, die zullen leiden tot een gewelddadige scheuring en een zich opnieuw positioneren van christelijke sekten, met gevolgen die die van de zestiende-eeuwse reformatie overtreffen.

Zelfs zonder soortgelijke ontwikkelingen en voorstellingen te citeren, is het zonneklaar dat bepaalde aspecten van het huidige leven radicaal veranderd zijn ten opzichte van de norm die gedurende duizenden jaren in het verleden gold. Maar het is ook overduidelijk dat bepaalde aspecten van menselijk gedrag helemaal niet veranderd zijn. Aan de ene kant schreef de Meester KH (*Mahatma Letters*, chron.18, 3rd.ed.9):

...wij zullen doorgaan met dat periodieke werk van ons; we zullen onszelf niet toestaan gehinderd te worden in onze filantropische pogingen, tot die dag dat de fundamenten van een nieuw continent van denken zo stevig verankerd zijn dat geen enkele vorm van oppositie... dat zal kunnen tegengaan.

Aan de ander kant schreef HPB in *De Sleutel tot de Theosofie* (215):

Streven naar politieke hervorming, vóór we een hervorming van de menselijke natuur tot stand hebben gebracht, is als het gieten van nieuwe wijn in oude zakken... Een blijvende politieke hervorming kan nooit worden bereikt zolang dezelfde zelfzuchtige mensen als voorheen de teugels in handen hebben.

Technologisch leven we in een nieuw continent, maar wij die de technologie consumeren zijn nog steeds dezelfde oude zakken: nieuwe wijn in oude zakken, en wat onze zakken bevatten is dezelfde oude wijn van vooroordeel, zelfzucht, geweld en onwetendheid.

Wat heeft dit alles te maken met theosofie en de Theosophical Society?

De Theosophical Society (TS) is in feite ook één van die andere ontwikkelingen die ons cultureel en spiritueel evenwicht onderbroken hebben. De Maha Chohan zei: *De TS werd uitverkoren als de hoeksteen, het fundament van de toekomstige religies van de mens*. Het is vermeldenswaard dat hij niet zei dat ‘theosofie’ aldus was uitverkoren, maar veeleer de ‘Theosophical Society’. Theosofie is een hoeveelheid leringen, een ‘leer’. De TS is een hoeveelheid mensen, een gemeenschap die gedefinieerd wordt door haar doelstellingen.

Wat de ontwikkelingen in transport, communicatie en de TS allemaal gemeen hebben, is dat zij gericht zijn op het bijeenbrengen van mensen. Wij leven in wat de Amerikaanse president Bill Clinton en anderen een eeuw van globalisering en van onderlinge afhankelijkheid genoemd hebben. Voor de eerste maal in de menselijke geschie-

denis leven wij waarlijk in één wereld en zijn wij getuige van de ontwikkeling van één enkele globale cultuur voor die wereld. Zo’n ontwikkeling kan niet zonder pijn en strijd tot stand komen, want oude zakken kunnen niet gemakkelijk nieuwe wijn bevatten.

Moderne transportmiddelen brengen mensen fysiek bijeen; moderne communicatie brengt hen tezamen door informatie en verbale interactie; de moderne TS heeft als haar eerste doelstelling de vorming van een kern van universele broederschap; haar tweede doelstelling is het aanmoedigen van culturele uitwisseling. Deze beide doelstellingen zijn er om mensen bijeen te brengen. Als wij dus in feite in een tijdperk van onderbreking leven die een oude verdeelde wereld scheidt van een nieuwe verenigde wereld, dan is de TS duidelijk een deel van die onderbreking.

Theosofie kan advies geven hoe oude zakken te transformeren tot verpakkingen die geschikt zijn voor een nieuw continent van denken. De derde doelstelling van de Society is namelijk relevant voor de grote verandering die onze menselijke wereld doormaakt. Wij zijn getuige van de dageraad van een nieuwe wereld – een nieuw continent – maar wij zijn nog steeds dezelfde oude mensen die de oude wereld bevolkten – dezelfde oude zakken van vooroordeel, onwetendheid, egoïsme, hebzucht, vijandigheid en angst. De derde doelstelling van de TS vraagt om een onderzoek naar de onverklaarde wetten in de natuur en om het ontwikkelen van de latente krachten in ons. Wanneer wij de wereld om ons heen begrijpen en onze eigen latente krachten van inzicht en mededogen ontwikkelen, *zullen* wij getransformeerd worden tot nieuwe verpakkingen voor de

Wijsheid die nodig is om het nieuwe continent van gedachten te grondvesten – wij zullen getuige zijn van de dageraad van een nieuw tijdperk.

Als we vandaag de dag om ons heen kijken, zien we over de hele wereld conflicten en terrorisme: dat zien we in Afrika en Zuid-Amerika, in Ierland en Groot-Brittannië, in Israël en in Palestina, in Amerika en Afghanistan, in India en Pakistan en op veel andere plaatsen – grote en kleine conflicten, borrelend en sudderend. Onze menselijke wereld lijdt aan een ziekte, waarvan conflict en terrorisme de symptomen zijn. De oorzaken van conflict en terrorisme zijn, zo wordt vaak gezegd, armoede, drift tot gebiedsuitbreiding, sociale onrechtvaardigheid enzovoort. Die zaken zijn echter in feite bijverschijnselen van de eigenlijke ziekte en zijn niet de fundamentele oorzaken daarvan. De ultieme oorzaak van de ziekte die de mensheid teistert is onwetendheid over hoe de dingen echt in elkaar zitten – *avidya*, zoals het heet in het Sanskriet. De symptomen van de ziekte – conflict en terrorisme – zijn zelf ook tekenen van de veranderingen die gaande zijn, tekenen van het verefen van rekeningen. Zoals president Bill Clinton van de USA al zei (*Chicago Tribune*, 13 januari 2002, 2-1):

De terroristische aanvallen op 11 september 2001 waren net zozeer een manifestatie van deze globalisering en onderlinge afhankelijkheid als de explosie van economische groei. Conflict en terrorisme zijn een deel van de schaduw die geworpen wordt door de kaarsen die wij hebben aangestoken.

Daar wij tekortschieten in kennis over hoe de dingen werkelijk in elkaar zitten, construeren wij onvolmaakte vervangingsmiddelen: wereldvisies,

waardesystemen of religies die niet zozeer verkeerd zijn, maar onvolledig en gefragmenteerd en die daardoor leiden tot *tweederde van de kwaden die de mensheid achtervolgen* (*Mahatma Letters*, chron.88, 3rd ed.10).

Wij veronderstellen dom genoeg dat onze specifieke kijk op de wereld en onze waarden, die onze feitelijke religies zijn, de enige zijn die bestaan; dus dichten we ze ultiem belang toe. Deze beoordelingsfout – om per vergissing te denken dat onze onvolledige wereldvisie de ene Waarheid is en onze gefragmenteerde waarden het ene Goede – deze vergissing moeten we onder ogen zien. De manier om te beginnen dit onder ogen te zien is mensen bijeen te brengen, hen te informeren over hoe anderen de wereld zien en hun waarden vaststellen. Moderne transportmiddelen en communicatie brengen mensen bijeen; en dat is ook wat de TS als doelstelling heeft en wat zij doet door haar acties.

Onze wereldvisies en onze waardesystemen – dat wil zeggen, onze religies, of ze nu heilig zijn of werelds – zijn vooral belangrijk bij het vaststellen van de manier waarop wij op anderen reageren. Verschillen in onze ideeën over waarde zullen dus ieder debat verergeren met diegenen wier waarden verschillen van de onze. Om zulke verschillen het hoofd te bieden, moeten wij ons er eerst van bewust worden en dan een manier vinden om ze met elkaar te verzoenen of ze aan te passen. In mijn artikel *Vier waarden in één wereld* (*The Theosophist*, juni 2002) heb ik gesuggereerd dat er onder de waardesystemen die tegenwoordig bestaan vier zijn die hetzij bijdragen tot de huidige crisis of kunnen helpen haar op te lossen.

De twee waardesystemen waarvan

het onderlinge conflict de oorzaak is van een deel van de huidige geweldscrisis, zijn de Abrahamische waarde van gehoorzaamheid, in zijn meest saillante vorm uitgedrukt door de radicale en fundamentalistische islam (wat niet de islam als geheel is). Daarnaast is er de modernistische waarde van vrijheid, die in zijn meest saillante vorm naar voren komt in het uitbuitende, kapitalistische en technologische westen (wat niet het westen als geheel is). Het probleem is dat deze twee waarden, ieder gehanteerd door één van de grote cultuurblokken in de wereld, aan de oppervlakte onderling onverenigbaar zijn. Gehoorzaamheid is een beperking van vrijheid; en vrijheid is het verwerpen van gehoorzaamheid.

Het hoofdartikel van Hendrik Hertzberg in de *New Yorker* van 14 en 21 oktober 2002 erkent dat deze botsing van waarden de fundamentele oorzaak is van de huidige crisis van het terrorisme. Hij vergelijkt dit met de volkomen andere crisis van de koude oorlog in de 20e eeuw:

Wereldwijde breuklijnen liggen nu anders, en niet zo netjes [als tijdens de Koude Oorlog]. Liberale democratie versus fanatiek Islamitisch fundamentalisme: dat is geen dialectische of zelfs maar een aardrijkskundige rivaliteit – het zijn twee werelden die qua ideeën (ofschoon, helaas, niet fysiek) van elkaar afgesloten zijn (64).

‘Fanatiek islamitisch fundamentalisme’ is niet de hele islam of de Abrahamische traditie. Het fluctuerende buitenlandse beleid van president George Bush van de USA was niet de hele ‘liberale democratie’ of de modernistische traditie (zoals Hertzberg scherp aantoonde in zijn kritiek erop). Toch zijn zowel de Abrahamische traditie zoals

uitgedrukt in de islam en de modernistische traditie zoals uitgedrukt in het huidige beleid van de krachtigste liberale democratie onderwerp van verdraaiingen. Zulke verdraaiingen, aan beide kanten, zijn een ernstig gevaar voor de wereldgemeenschap.

Op zijn *slechtst* is gehoorzaamheid onderworpenheid aan wat iemand irrationeel heeft opgevat als een hoogste goed; het is fundamentalisme, intolerantie en vervolging van diegenen die anders zijn. In het slechtste geval is vrijheid een egoïstische volharding om je zin te krijgen, een snoevende vastberadenheid om ‘er alleen voor te gaan’ en uitbuiting van andere mensen en van het milieu waarbij het algemeen belang wordt veronachtzaamd. Op zijn *best* is gehoorzaamheid echter de erkenning van het bestaan van een hogere Realiteit en de toewijding van onszelf aan de dienst van die Realiteit. In het beste geval is vrijheid de erkenning van alternatieven en respect voor de rechten van anderen, evenals van ons eigen recht om te kiezen tussen die alternatieven, op een manier die het algemeen belang niet schaadt. Als de fundamentele waarden van een nieuw continent van denken stevig gelegd moeten worden, moeten zij rusten op een goed begrip en verzoening van de waarden van zowel gehoorzaamheid als vrijheid. Diegenen onder ons die dat nieuwe continent zullen gaan bewonen moeten zelf getransformeerd worden tot zakken voor die nieuwe wijn van dat begrip en die verzoening, want oude zakken voldoen niet.

De transformatie die gevraagd wordt vereist het inzicht in twee andere waardesystemen. De ene is de Indo-Helleense traditie, waarvan de voorname waarde kennis is. Deze kennis betreft geen feiten, maar wie we zijn

en waarom we hier zijn; het is de kennis van de mantra uit de Upanishaden *tat tvam asi*, ‘U bent Dat’ of van de Delphische aansporing *gnothi seauton*, ‘Ken uzelf’. Het andere waardesysteem dat vereist is om de huidige crisis op te lossen, is dat van de Sinitische culturen van China, Korea, Japan en Annam, waarvan de voornaamste waarde harmonie is. Zoals Confucius zegt in de *Analecten* (1,2 in de Engelse vertaling van Arthur Waley):

In de gebruiken van het ritueel [li] is het de harmonie die hooggeschat wordt; de Weg [Tao] van de vroegere Koningen ontleende hieraan haar schoonheid. Het in harmonie zijn met de Weg, de Tao, brengt evenwicht in het leven van een individu en in dat van de maatschappij. Het middel om die harmonie te bereiken is ritueel of *li* in het Chinees, hetgeen fundamenteel hetzelfde is als het *asha* van Zarathustra, het Vedische *rta* en het Indiase *dharma*.

Alleen als de waarden van gehoorzaamheid en vrijheid geactualiseerd worden in het licht van de waarden van kennis en harmonie, zal het nieuwe continent van denken ontstaan en zullen de oude zakken van vooroordeel getransformeerd worden tot containers voor nieuwe wijn. Dan pas zullen we getuige zijn van de dageraad van een nieuw tijdperk, wanneer ‘rekeningen vereffend zullen worden’.

Het is de roeping van de TS, in de woorden van haar eerste doelstelling, om een kern te vormen van de universele broederschap der mensheid zonder onderscheid – dat wil zegeen, om mensen bij elkaar te brengen. Het is ook de

roeping van de TS, in de woorden van haar tweede doelstelling, ‘om de studie aan te moedigen’, vergelijkenderwijs, van culturen en om daarbij de richting aan te geven om schijnbaar onverenigbare waarden zoals gehoorzaamheid en vrijheid te verzoenen, door waarden als kennis en harmonie te introduceren. Bovendien is het de roeping van de TS, in de woorden van haar derde doelstelling, ‘om de onverklaarde wetten der natuur te onderzoeken evenals de latente krachten in de mens’. Alleen al dat onderzoek kan onze oude zakken tot containers voor nieuwe wijn transformeren.

Toen Sri Ram in 1970 sprak tot de Australische Sectie over ‘Het echte werk van de TS’, zei hij:

De Society... is opgericht met de verheven doelstelling om de spirituele regeneratie van de mens te bevorderen... de radicale transformatie van de mens, zijn hele natuur, gedragswijze en toekomst.

De TS gaat over veel dingen, maar haar uiteindelijke doel is dat van haar Meester-stichters: om de fundamenten te bouwen van een nieuw continent van gedachten; om de menselijke natuur te regenereren en te transformeren, zodat zij een geschikte container wordt voor de nieuwe wijn van de Aloude Wijsheid en om ons te helpen ‘getuige te zijn van de Dageraad’ van een nieuwe dag, een nieuw tijdperk, voor de hele mensheid.

Uit: *The Theosophist* van januari 2003
Vertaling: A.M.I.

